

5. Lybina A.V. Styly reahirovaniya na stress: psikhologicheskaya zashchita yly sovladaniye so slozhnyimi obstoitel'stvami? / A. V. Lybina, A. V. Lybyn. M.: Smysl, 1998. S. 190-204.

6. Maksymenko S. D. Syndrom «profesijnogo vyhorannya» ta profesijna kar"jera pratsivnykiv osvity orhanizatsiy: henderni aspekty: navch. posib. [dlya stud. vyshch. navch. zakl. ta slukhachiv in-tiv pislyadyplom. osvity] / za nauk. red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky, T. V. Zaychikovoyi. – K.: Milenium, 2004. – 264 s.

7. Markovec' O.L. Psihologichni osoblivosti profesijnogo stresu ta poperedzhennja jogo viniknennja u majbutnih vchiteliv: Avtoref. dis. kand. psihol. nauk: 19.00.07 Markovec' Olena Leonidivna / Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni M.P.Dragomanova. – K., 2005. – 23 s.

Байдык В.В.

Особенности использования копинг-стратегий у работников учреждений образования в условиях профессионального стресса

В статье рассмотрены психологические особенности формирования копинг-стратегий у работников учреждений образования в условиях профессионального стресса. Обращено внимание на особенность использования копинг-стратегий у работников учреждений образования в зависимости от педагогического стажа. Представлен анализ результатов исследования особенностей копинг-поведения у работников с разным стажем работы. Обоснована необходимость последующей реализации практикоориентированных программ, направленных на сохранение и активизацию компенсаторных, защитных, регуляторных механизмов, которые обеспечивают стрессоустойчивость, работоспособность, эффективность и развитие личности работника образования в условиях профессиональной деятельности. Источников – 7, таблиц – 1.

Ключевые слова: психологическая защита, копинг-поведение, копинг-ресурсы, копинг-механизмы, профессиональный стресс, стрессоустойчивость, профессиональная деятельность.

Вайдык В.В.

Features of use of coping strategies among employees of institutions of education in occupational stress

The article deals with the psychological characteristics of the formation of coping strategies among employees of educational institutions in terms of occupational stress. Attention is paid to feature the use of coping strategies among employees of educational institutions, depending on teaching experience. The analysis of the results of studies of the coping behaviors among workers with different work experience. The necessity praktikoorientovannyh subsequent implementation of programs aimed at preserving and enhancing compensatory, protective, regulatory mechanisms that provide resistance to stress, performance, efficiency and personal development worker education in professional activities. Sources – 7, tables - 1.

Key words: psychological defense, coping behavior, coping resources, coping mechanisms, occupational stress, stress, occupational activities.

Байдик Віта Володимирівна – здобувач кафедри психології Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля, м. Луганськ

УДК 159.2 : 316.6

Блинова О.Є.

ВІДКРИТІСТЬ ДО СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГА І СТАРШОКЛАСНИКА: ДІАГНОСТИКА І ФОРМУВАННЯ

В статті представлено психологічний аналіз відкритості до спілкування як сукупності особистісних настановлень, що спрямовують на організацію діалогічних відносин, що ґрунтуються на гуманістичних принципах. З'ясовано, що відкритість до спілкування педагога є складним багаторівневим утворенням, що містить наступні компоненти: задоволеність обраною

педагогічною професією, потреба в самореалізації в педагогічній діяльності, високий рівень мотивації досягнення, прагнення домагатися успіху в діяльності, орієнтація в діяльності на нову інформацію, відсутність стереотипів і шаблонів педагогічного мислення, орієнтація на особистість учня в спілкуванні, готовність до діалогу, до співробітництва з учнем, прийняття відповідальності за зміст і результат комунікативної взаємодії. Доведено, що відкритість до спілкування педагога ефективно формується за умов: реалізації суб'єкт-суб'єктних діалогічних відносин між всіма учасниками навчального процесу; використання рефлексії як основного механізму особистісного розвитку; застосування активних методів навчання. Джерел – 7.

Ключові слова: діалогічні відносини, педагогічне спілкування, відкритість до спілкування, рефлексія.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні пріоритетними є питання відродження духовності, моральних цінностей, забезпечення розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Навколишній світ характеризується високим рівнем взаємопроникнення, взаємозв'язку, взаємозалежності різних культур. Щоб ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, досягати взаєморозуміння, потрібні особистісні якості, котрі внутрішньо орієнтують людину на організацію спілкування, що сприяє розкриттю її духовного потенціалу, стимулює вихід особистості на якісно новий рівень розвитку. Проблема ціннісної орієнтації сучасної освіти, її гуманістичного характеру, відкритості світовій і національній культурі висвітлюється у працях психологів, а саме: Г.О. Балл, М.Й. Боришевский, В.П. Казміренко, С.Д. Максименко, Л.Е. Орбан-Лембрик, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін. [1; 3; 4].

Психологічні проблеми професійної підготовки педагога особливо актуальні з огляду на парадигму особистісно-орієнтованого навчання, оскільки саме особистісно-орієнтована освіта може формувати особистість, її внутрішню готовність і здатність до саморозкриття в діалозі. Головна роль школи полягає у розвитку власної волі дитини до пошуку справжніх цінностей життя на основі відкритості до пізнання, досвіду, іншої людини.

Гуманізація освіти вимагає від педагога певного рівня розвитку особистісно-професійних якостей, які дають змогу вчителю забезпечувати рівноправний характер взаємодії з учнями, будувати такий стиль взаємовідносин, при якому найбільш яскравим є прагнення учня до відкритості в пізнанні і спілкуванні. Відкритість вчителя до спілкування – це та мотиваційно-психологічна основа, яка дає змогу розвивати духовність учня, тому відкритість може вважатися професійно-значущою якістю педагога.

Метою статті є аналіз структури відкритості до спілкування та визначення психологічних умов формування відкритості у вчителя та учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях Б.Г. Ананьєва, О.О. Бодальова, М.Й. Боришевського, В.П. Казміренка, Б.Ф. Ломова, С.Д. Максименка, С.Л. Рубінштейна та ін. спілкування розглядається саме як міжсуб'єктна взаємодія. Основою для цього є розрізнення суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин, причому поняття суб'єкта і об'єкта тлумачаться не у вузькому гносеологічному, а в широкому діяльнісному плані. Людина є суб'єктом, бо має свідомість і самосвідомість, що детермінують вільний вибір цілей і необхідних для їх реалізації дій. Суб'єкт, який має свободу, є унікальним, неповторним, непередбачуваним у своїй активності; ще однією характеристикою суб'єкта є його самоцінність, яка визнається іншими людьми та ним самим.

Людина, яка поставлена у позицію об'єкта, прирівнюється до інших об'єктів і береться у тих його якостях, які роблять його взаємозамінним з іншими людьми в межах тієї чи іншої групи людей.

Спілкування розглядається як така спільна діяльність людей, учасники якої ставляться один до одного і до себе як до суб'єктів. Таке розуміння спілкування у сучасній психолого-педагогічній науці відображено у таких парадигмах, як педагогіка співробітництва і педагогіка співтворчості. Теоретико-методологічною основою цього напрямку дослідження вважаємо концепцію діалогу М.М. Бахтіна. Педагогічне спілкування має бути спілкуванням суб'єктів, тобто особистісно-зорієнтованим, саме від партнерів – від їх потреб, цілей, розуміння ситуації – залежить, чи ставляться вони один до одного як до *суб'єктів* або *об'єктів*, як до цілі спілкування або тільки його засобу.

Найбільш важливим психологічним чинником, який впливає на характер взаємодії людей, є чинник мотивації. Внутрішня потреба у спілкуванні є прагнення прилучитися до дій, цінностей, переживань *Іншого*, розкрити йому свої власні переживання; це прагнення розділити моменти власного життя з *Іншим*, розірвати вузькі рамки свого «Я», злити його з «Я» іншої людини; це прагнення створити соціальну якість людського існування – якість «Ми».

Таким чином, набуває особливої значущості проблема психологічної, зокрема, мотиваційної, готовності вчителя до педагогічного спілкування, яке ґрунтується на гуманістичних позиціях і, разом з тим, створення засобів формування готовності до спілкування як учнів, так і вчителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В якості внутрішнього мотиваційного чинника, що впливає на ефективність педагогічного спілкування, виступає така психологічна властивість майбутнього вчителя, як *відкритість до спілкування*. Поняття «відкритість» застосовується у контексті різних галузей знань: біології, філософії, соціології, психології, педагогіки. У всіх випадках його використання пов'язується з внутрішньою готовністю будь-якої системи до саморозвитку, самовдосконалення (наприклад, поняття «відкрита біологічна система» (Л. Бергаланфі), «відкрите суспільство» (К. Поппер), «відкритість до нового» (Ю.М. Кулюткін), «когнітивна відкритість» (М. Рокіч), «інтелектуальна відкритість» (І.С. Кон), «відкрита позиція педагога» (В.А. Семіченко), «відкрита свідомість» (О.О. Леонтьєв), «відкритість досвіду» (К. Роджерс) та ін.).

Проведений нами теоретичний аналіз надає підстави розглядати «відкритість до спілкування» як сукупність особистісних настановлень, які внутрішньо орієнтують педагога на реалізацію особистісно-рівноправного, суб'єкт-суб'єктного спілкування з учнями. «Відкритість» розглядається у концепції К. Роджерса як одне з настановлень гуманістично спрямованого вчителя, поряд з емпатією і прийняттям, вона проявляється у тих випадках, коли вчитель орієнтується на особистісну педагогічну взаємодію, коли вчитель визнає право учня бути суб'єктом власної діяльності і поведінки [7]. Під відкритістю до спілкування варто розуміти:

- готовність і здатність до послідовного вираження в мовленні та дії розуміння і прийняття іншого;
- готовність і здатність до справжнього вияву реальних почуттів, у тому числі і негативних, без втрати загального позитивного прийняття іншого.

У структуру відкритості до спілкування разом з мотиваційними особистісними компонентами включено також професійні якості вчителя, що дає можливість вважати відкритість педагога професійно-особистісним утворенням, яке актуалізується в особистісно значущих ситуаціях. Відкритість до спілкування є багаторівневим і багатокомпонентним феноменом, що містить у собі усвідомлений професійний вибір

педагогічної спеціальності; спрямованість на особистість дитини, на творчу взаємодію з нею; готовність до безоцінного прийняття іншої людини; гнучкість особистісних настановлень; прагнення досягати успіху в педагогічній діяльності; готовність і здатність брати на себе відповідальність за прийняті педагогічні рішення.

Отже, відкритість до спілкування є сукупністю професійно-особистісних якостей, що полягають в основі мотиваційної готовності вчителя до педагогічного спілкування.

В рефлексивно-гуманістичній моделі освіти відкритість педагога набуває особливої значущості як умова реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і учнем, розвитку їх творчої взаємодії в педагогічному процесі. Лише той вчитель здатний рухатися вперед, переглядати та вдосконалювати свої методи і прийоми роботи, долати власну стереотипність і шаблонність, який свою педагогічну діяльність робить предметом поглибленого аналізу, тобто вчитель рефлексуючий. Рефлексивні механізми забезпечують не тільки потенційну, але й реальну відкритість людини новому досвіду, іншій людині, самому собі.

Можна виокремити наступні важливі особливості рефлексії в інтелектуальній і особистісній сферах:

– рефлексія, як здатність людини до аналізу, осмислення і переосмислення своїх предметно-соціальних відносин з навколишнім світом, є необхідною складовою розвинутого інтелекту людини;

– рефлексія допомагає увійти в процес роздумів іншої людини і на основі аналізу осмислити їх;

– рефлексія сприяє розвитку самосвідомості і є важливим чинником особистісного самовдосконалення.

Ці положення вказують на значення рефлексивних механізмів у професійному формуванні особистісних якостей вчителя. Рефлексія виступає як здатність професіонала прогнозувати, програвати у думках і адекватно оцінювати як можливі, так і реальні результати дій.

Емпіричне дослідження на базі Херсонського державного університету було здійснено в два етапи і спрямовано на вивчення особливостей прояву відкритості до спілкування студентів-майбутніх вчителів. У дослідженні взяли участь 411 студентів.

Для статистичного аналізу результатів дослідження інтегральний показник «відкритість» був отриманий при факторизації відповідей студентів на питання анкети, яку розроблено з метою вивчення міри задоволення обраною педагогічною спеціальністю. Кореляційний аналіз показав, що «відкритість» безпосередньо пов'язана з показником «задоволення обраною педагогічною професією» та опосередковано з такими показниками, як: інтернальність, мотивація досягнення, креативність, спрямованість на спілкування, самоактуалізація. Всі ці показники на високому рівні статистичної значущості позитивно корелюють між собою ($p < 0,01$). Результати кореляційного аналізу наочно показують зв'язок творчих здібностей особистості, креативності, яка розглядається як інтегральне особистісне і інтелектуальне утворення, з відкритістю, яка проявляється і в комунікативному аспекті (відкритість до іншої людини), і в пізнавальному аспекті (когнітивна відкритість). Креативність пов'язана з показниками: «мотивація досягнення», «спрямованість на справу», «самоповага», «прагнення до самоактуалізації» (позитивний зв'язок), «догматизм» (негативний зв'язок). Можна припустити, що відкритість, як особистісно-професійно якість, актуалізується тоді, коли суб'єкт глибоко захоплений своєю працею, зацікавлений в ній, коли мотив вибору професії має внутрішній, особистісний характер, а не нав'язується ззовні. Саме у цьому випадку виникає феномен відкритості як внутрішня мотивація, як особистісне настановлення.

Результати регресійного і факторного аналізу підтверджують припущення про те, що відкритій, самоактуалізованій особистості притаманні високий рівень самоприйняття,

самоповаги, саморозуміння, спрямованість у відносинах з партнером на взаємодію, співробітництво; творчий продуктивний характер самореалізації у професії, спрямованість на особистість учня, на піднесення його рівня вихованості, емоційного благополуччя і психологічного комфорту. Ці експериментальні змінні входять в отримане рівняння регресії у якості прогностичних показників (показник якості регресійного рівняння 91,2 %), також поряд з показником «відкритість» з високою факторною вагою утворюють загальний фактор «Спрямованість на педагогічну професію».

Отже, особистісне залучення педагога до професії, яке детермінується усвідомленим і відповідальним вибором професії, прагненням досягати успіху в діяльності, спрямованістю вчителя на взаємодію і співпрацю з учнем може забезпечити реальну відкритість новому досвіду, іншим людям, самому собі.

Результати емпіричного дослідження показали, що відкритість може розглядатися як системна якість, що визначається прагненням до успіху в професійній діяльності, високою відповідальністю за результати рішень, які приймаються педагогом, вираженою мотивацією спільної діяльності, орієнтацією на пошук нової інформації в ситуаціях педагогічної взаємодії, прагненням до самореалізації в педагогічній діяльності.

Нами було перевірено психолого-педагогічні умови формування відкритості до спілкування вчителя. В основу формувального експерименту було покладено методологічні положення психологічної науки, згідно з якими формування якостей особистості стає можливим лише за умов оволодіння суб'єктом поведінкою, в якій виявляються ці особистісні якості. Головним механізмом розвитку особистісних якостей є інтеріоризація, саме тому для формування відкритості до спілкування як системи особистісних настановлень потрібне цілеспрямоване створення таких ситуацій навчальної діяльності, в яких була б необхідною актуалізація цієї якості.

Відкритість до спілкування у майбутнього вчителя ефективно формується за умов: реалізації суб'єкт-суб'єктних діалогових відносин між всіма учасниками навчального процесу; використання рефлексії як основного механізму особистісного розвитку; застосування активних методів навчання.

До *першої групи умов* віднесено, по-перше, встановлення діалогових, особистісно-рівноправних відносин викладача і студента. Саме інтерактивне навчання створює умови, які сприяють реалізації творчого, продуктивного спілкування вчителя і учня, викладача і студента. В системі навчання, яке зорієнтоване на діалог, ми поступово намагалися делегувати студентам повноваження щодо управління учінням: студент виступає як доповідач, опонент в дискусії, рецензент виступу товариша, ведучий дискусії, проблематизатор, тобто рівноправний партнер викладача. По-друге, до цієї групи умов належить використання рефлексивного механізму розвитку професійно-особистісних якостей. У побудові формуючого експерименту ми спираємось на теоретичний підхід до типологізації рефлексії, який базується на принципі прикладання рефлексивних механізмів до різних аспектів психічної реальності. Для цілей дослідження найбільш важливими є інтелектуальний та особистісний аспекти рефлексії. Одним із завдань формуючого експерименту було цілеспрямоване навчання студентів рефлексивного аналізу ситуацій спілкування і взаємодії з метою пошуку оптимального шляху розв'язання проблеми, різних варіантів поведінкової стратегії, прогнозування подальшого розвитку події і вміння прораховувати можливі наслідки прийнятого рішення.

Проведена експериментальна робота показала, що для «входу» в рефлексію потрібні нестандартність ситуації, особистісне прийняття значущості комунікативної ситуації, тобто зацікавленість як в партнері по спілкуванню, так і в результативній, продуктивній взаємодії. З цього випливає важливість створення на заняттях, в процесі обговорення будь-яких навчальних питань таких проблемних ситуацій, які внутрішньо емоційно зачіпали б студентів, викликали активне особистісне ставлення, тобто «запускали» процес рефлексивного аналізу. Таким чином, рефлексія з її різноманітними

функціями може використовуватися в ситуаціях навчальної комунікації, таких як ділові ігри, розігрування ролей, аналіз і обговорення педагогічних ситуацій тощо.

Друга група умов формування відкритості до спілкування у вчителя пов'язана з вдосконаленням психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в галузі педагогічного спілкування, з посиленням практичної спрямованості курсів педагогіки і психології, зі встановленням внутрішніх органічних зв'язків між ними, з внесенням певних змін у зміст навчальних програм студентів, що готуються до педагогічної діяльності. Психологічна (зокрема, комунікативна) компетентність майбутнього вчителя містить у собі: сукупність знань, вмінь і навичок з психології, чіткість позиції щодо ролі вчительки в професійній діяльності вчителя, вміння використовувати психологічні знання у роботі з учнями; вміння бачити за поведінкою дитини стан її душі; здатність оцінювати психологічні ситуації спілкування та обирати раціональний спосіб поведінки. Саме в процесі психологічної та педагогічної підготовки студент може і повинен усвідомити ті професійні вимоги, які педагогічна діяльність пред'являє до якостей його особистості, тобто усвідомити себе особистістю в професійній діяльності.

До *третьої групи психолого-педагогічних умов* належить використання активних засобів навчання у педагогічному процесі вузу (дискусійні, тренінгові, ігрові методи). На основі результатів дослідження створена цілісна психолого-педагогічна система, спрямована на формування у майбутніх вчителів соціально-психологічної компетентності, яка здатна допомогти вчителю в особистісному пізнанні іншої людини і самого себе. Програма формувального експерименту розвитку відкритості до спілкування у майбутнього вчителя містить у собі наступні розділи: 1. Формування відкритості до спілкування у процесі засвоєння студентами циклу психологічних дисциплін; 2. Формування відкритості до спілкування у майбутнього вчителя у навчальному спецкурсі «Рефлексія як засіб самопізнання»; 3. Соціально-психологічний тренінг комунікативних навичок;

4. Розвиток і закріплення професійно-комунікативних навичок у процесі активної педагогічної практики в школі.

На практичних заняттях з психологічних дисциплін поряд з іншими методами використовувався метод моделювання – аналіз і розв'язання педагогічних ситуацій. Узагальнення результатів розв'язання запропонованих педагогічних ситуацій студентами експериментальної групи дає можливість увесь процес пошуку адекватного рішення у таких ситуаціях розбити на ряд етапів і надати порівняльну характеристику відкритого особистісно-зорієнтованого спілкування і маніпулятивної поведінки, яка керується престижною мотивацією, спрямовується потребами захисту свого «Я», орієнтується на власні інтереси і позиції. Користуючись отриманими показниками «відкритої позиції» у спілкуванні і «закритої позиції», студенти були розподілені на дві полярних групи за способом розв'язання педагогічних ситуацій.

Отримані дані свідчать про те, що така особистісна характеристика, як спрямованість на спілкування, проявляється і в більш «відкритому» способі розв'язання змодельованих педагогічних ситуацій, також інтернальний локус контролю пов'язується з особистісно-орієнтованим способом поведінки.

Найбільш вагомим критерієм ефективності впливу спецкурсу та соціально-психологічного тренінгу на формування відкритості до спілкування є результати активної педагогічної практики студентів. У студентів експериментальної групи, які пройшли курс спеціального навчання, високий рівень тривожності в ситуаціях спілкування з учнями визначено у 15% досліджуваних, в контрольній групі – у 28% студентів (відмінність є статистично значущою). Дані показують, що студенти, які мають навички самопізнання, рефлексивної оцінки комунікативної ситуації більшою мірою здатні до розуміння і прийняття учнів, встановлення з ними особистісно-рівноправних відносин, більш впевнено почувають себе в ситуації взаємодії з учнями.

Висновки. Відкритість до спілкування є сукупністю особистісних настановлень, які спрямовують на організацію діалогічних відносин, тобто особистісно-зорієнтованих, що ґрунтуються на гуманістичних принципах.

Відкритість до спілкування є складним багаторівневим утворенням, що містить наступні компоненти: задоволеність обраною педагогічною професією, потреба в самореалізації в педагогічній діяльності; високий рівень мотивації досягнення, прагнення домогтися успіху в діяльності; орієнтація в діяльності на нову інформацію, відсутність стереотипів і шаблонів педагогічного мислення, високий ступінь індивідуалізації в організації ситуацій педагогічного спілкування; орієнтація на особистість учня в спілкуванні, готовність до діалогу, до співробітництва з дитиною; прийняття відповідальності за зміст і результат комунікативних ситуацій.

Література

1. Балл Г. А. Психологические принципы современного гуманизма / Г. А. Балл // Вопросы психологии. – 2009. – №6. – С. 3–12.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Бернс [Пер. с англ.] – М. : Прогресс, 1986. – 420 с.
3. Боришевський М. Й. Дорога до себе. Від основ суб'єктності до вершин духовності : [Монографія] / Мирослав Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с.
4. Казміренко В. П. Формування діалогу як соціально-психологічна основа розвитку інтеграційних процесів в суспільстві – подолання кризи конфронтації / В. П. Казміренко // Наукові студії з соціальної та політичної психології : Збірник статей. – Київ, 2008. – Вип. 19 (22). – С. 173-185.
5. Кон И. С. Жизненный путь как предмет междисциплинарного исследования / И. С. Кон // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – С. 269-279.
6. Поппер К. Открытое общество и его враги / Карл Поппер // Т.1. : Чары Платона. – М. : Феникс, 1992. – 448 с.
7. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Карл Роджерс. – [пер. с англ. Е. И. Исениной ; общ. ред и предисл. Исениной Е. И.] – М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.

References

1. Ball G. A. Psihologicheskie printsipy sovremennogo gumanizma / G. A. Ball // Voprosy psihologii. – 2009. – №6. – S. 3–12.
2. Berns R. Razvitie Ya-kontseptsii i vospitanie / Robert Berns [Per. s angl.] – M. : Progress, 1986. – 420 s.
3. Borishevs'kiy M. Y. Doroga do sebe. Vid osnov sub'ektnosti do vershin duhovnosti : [Monografiya] / Miroslav Borishevs'kiy. – K. : Akademvidav, 2010. – 416 s.
4. Kazmirenko V. P. Formuvannya dialogu yak sotsial'no-psihologichna osnova rozvitku integratsiynih protsesiv v suspil'stvi – podolannya krizi konfrontatsii / V. P. Kazmirenko // Naukovi studii z sotsial'noi ta politichnoi psihologii : Zbirnik statey. – Kiiv, 2008. – Vip. 19 (22). – S. 173-185.
5. Kon I. S. Zhiznennyj put' kak predmet mezhdistsiplinarnogo issledovaniya / I. S. Kon // Psihologiya lichnosti v trudah otechestvennyh psihologov. – SPb. : Piter, 2000. – S. 269-279.
6. Popper K. Otkrytoe obschestvo i ego vragi / Karl Popper // T.1. : Chary Platona. – M. : Feniks, 1992. – 448 s.

7. Rodzhers K. R. Vzglyad na psihoterapiyu. Stanovlenie cheloveka / Karl Rodzhers. – [per. s angl. E. I. Iseninoy ; obsch. red i predisl. Iseninoy E. I.] – M. : Izdatel'skaya gruppya «Progress», «Univers», 1994. – 480 s.

Блинова Е.Е.

Открытость к общению педагога и старшеклассника: диагностика и формирование

В статье представлен психологический анализ открытости к общению как совокупности личностных установок, направленных на организацию диалогических отношений, основанных на гуманистических принципах. Показано, что открытость к общению педагога является сложным многоуровневым образованием и включает в себя следующие компоненты: удовлетворенность выбранной педагогической профессией, потребность в самореализации в педагогической деятельности, высокий уровень мотивации достижения, стремление добиваться успеха в деятельности, ориентация в деятельности на новую информацию, отсутствие стереотипов и шаблонов педагогического мышления, ориентация в общении на личность учащегося, готовность к диалогу, к сотрудничеству с учащимися, принятие ответственности за содержание и результат коммуникативного взаимодействия. Доказано, что открытость к общению педагога эффективно формируется при условиях: реализации субъект-субъектных диалогичных отношений между всеми участниками учебного процесса; использования рефлексии как основного механизма личностного развития; использования активных методов обучения. Источников – 7.

Ключевые слова: диалогические отношения, педагогическое общение, открытость к общению, рефлексия.

Blinova E.E.

Openness to dialogue and senior high school teachers: diagnosis and formation

The paper presents an analysis of the psychological openness to dialogue as a set of personal attitudes towards the organization of the dialogic relationship based on humanistic principles. It is shown that openness to dialogue is a complex multi-level teacher education, and includes the following components: satisfaction with the selected teaching profession, the need for self-fulfillment in teaching activities, a high level of achievement motivation, the desire to succeed in the work, the orientation in the work on the new information, the lack of stereotypes and patterns of pedagogical thinking, orientation to communicate the identity of the student, the willingness to dialogue, to cooperate with students taking responsibility for the content and outcome of the communicative interaction. It is proved that the openness to dialogue of the teacher effectively formed under the conditions of the subject-subject relations between all dialogicality uchasnikami scientific process, the use of reflection as a key instrument of personal development, the use of active learning methods. Sources - 7.

Key words: dialogic relations, pedagogical communication, openness to dialogue, reflection.

Блинова Елена Євгенівна - доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету

УДК 159.9.018.4

Боделан М.И.

**ВЗАИМООТНОШЕНИЯ АУТОХРОНОМЕТРИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ
И ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭЭГ У ИНТРОВЕРТОВ/ЭКСТРАВЕРТОВ
ЛЕВШЕЙ/ПРАВШЕЙ**

В статье приведен анализ взаимоотношений показателей ЭЭГ и аутохронометрической функции в группах экстраверты-правши, экстраверты-левиши, интроверты-правши и интроверты-левиши с использованием расчетов множественной линейной регрессии и корреляции. Полученные результаты показывают, что в управлении аутохронометрической функцией более весомым является не латерализация полушарий, а интроверсия-экстраверсия. Источников – 11.

Ключевые слова: экстраверты-правши, экстраверты-левиши, интроверты-правши, интроверты-левиши, аутохронометрическая функция.

40